SOTSIAALKINDLUSTUSAMET

Lüganuse Vallavalitsus
valitsus@lyganuse.ee
Keskpuiestee 20, Kiviõli linn, Lüganuse vald
43199, Ida-Viru maakond

06.11.2026 nr 5.1-3/26843-1

JÄRELEVALVE KOKKUVÕTE (JÄRELKONTROLL)

Järelevalve teostamise õiguslik alus: lastekaitseseaduse (LasteKS) § 38 lõige 6 ja sotsiaalhoolekande seaduse (SHS) § 157 lõige 3.

Järelkontrollis kontrolliti: Lüganuse Vallavalitsuse lastekaitsetöö korraldamise vastavust õigusaktidele ja abivajava lapse ning abivajava lapse juhtumiga seotud andmete kandmist sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistrisse (STAR).

Järelkontrolli teostamise koht: Keskpuiestee 20, Kiviõli linn, Lüganuse vald, 43199, Ida-Viru maakond.

Järelkontrolli teostamise aeg: 08.09.2026 – 06.11.2026.

Järelkontrolli teostajad: Sotsiaalkindlustusameti (SKA) üldosakonna järelevalve talituse peaspetsialist (lastekaitse järelevalve) Annika Steinberg ja üldkomponentide omanik Merlin Veinberg.

Järelkontrollis kasutatud meetodid: STARi kantud andmete ja dokumentide analüüs.

Järelevalvetoimingutes osalesid Lüganuse Vallavalitsuse lastekaitsespetsialistid Karmen Loite ja Lii Pikas.

JÄRELEVALVE TULEMUSED

SKA tuvastas, et Lüganuse Vallavalitsus ei ole täitnud järgmisi seadustes sätestatud nõudeid:

1. **LasteKS § 17 lõige 1 punkt 3**, mille kohaselt on kohaliku omavalitsuse ülesanne abivajavast lapsest teada saamisel viivitamata lapse abivajaduse hindamine ja lapse abistamiseks meetmete pakkumine. **LasteKS § 28 lõige 1**, mille kohaselt tuleb enne abivajavale lapsele sobiva meetme kohaldamist hinnata lapse abivajadust koosmõjus **LasteKS § 28 lõikega 2**, mille kohaselt peab lapse abivajadust hinnates lastekaitsetöötaja või lapsega töötav isik andma hinnangu lapse füüsilisele, tervislikule, psühholoogilisele, emotsionaalsele, sotsiaalsele, kognitiivsele, hariduslikule ja majanduslikule seisundile ning last kasvatava isiku vanemlikele oskustele.

   Lastekaitsetöötaja ei ole kontrollitud menetlustes viitenumbritega 25279771483, 25282025429, 26283462965, 25281868240, 25282375961, 26285754008 ja

23261826544 teada saamisel viivitamata hinnanud lapse abivajadust ja/või lapse abistamiseks meetmeid pakkunud.

Lastekaitsetöötaja ei ole kontrollitud menetluses viitenumbriga 25279771483, 25282025429, 25281868240 ja 25282375961 enne teenusele suunamist hinnanud lapse abivajadust.

Lastekaitsetöötaja ei ole kontrollitud menetlustes viitenumbritega 25279771483, 25282025429, 26283462965, 25281868240, 25282375961, 26285754008 ja 23261826544 hinnanud lapse abivajadust nõuetekohaselt.

2. **LasteKS § 21 lõige 1**, mille kohaselt tuleb kõigi last mõjutavate otsuste vastu võtmisel, vastu võtmata jätmisel ning otsuste kavandamisel eri võimaluste vahel valimisel välja selgitada lapse huvid ja lähtuda otsuse tegemisel nendest, kui esmatähtsast kaalutlusest arvestades **LasteKS § 21 lõikes 2** sätestatud nõudeid.

   Lastekaitsetöötaja ei ole kontrollitud menetlustes viitenumbritega 25279771483, 25281868240, 26285754008 ja 23261826544 lähtunud laste huvidest.

   Lastekaitsetöötaja ei ole kontrollitud menetluses viitenumbriga 26283462965 lapse huvide väljaselgitamiseks kõiki asjassepuutuvaid asjaolusid kogumis hinnates kujundanud põhjendatud seisukohta lapse huvide kohta seoses kavandatava otsusega.

3. **LasteKS § 29 lõige 3**, mille kohaselt peab kohaliku omavalitsuse üksus kümne päeva möödumisel abivajavast lapsest teada saamisest tegema otsuse juhtumikorralduse algatamiseks või algatamata jätmiseks või juhtumi edastamiseks pädevale ametiisikule, koosmõjus LasteKS § 17 lõike 1 punktiga 3, mille kohaselt on kohaliku omavalitsuse üksuse ülesandeks lastekaitse korraldamisel abivajavast lapsest teada saamisel viivitamata lapse abivajaduse hindamine ja lapse abistamiseks meetmete pakkumine.

   Lastekaitsetöötaja ei ole kontrollitud menetlustes viitenumbritega 25279771483, 26283462965, 25281868240, 25282375961 ja 26285754008 teinud otsust juhtumikorralduse algatamiseks ega algatamata jätmiseks või juhtumi edastamiseks pädevale isikule kümne päeva jooksul peale abivajadusest teada saamist.

   Otsus juhtumikorralduse algatamiseks või algatamata jätmiseks tehti menetlustes viitenumbritega 26283462965, 25281868240, 25282375961 ja 26285754008 järelkontrolli ajal.

4. **LasteKS § 29 lõige 5**, mille kohaselt peab kohaliku omavalitsuse üksus abivajava lapse abivajaduse hindamisel ja abi osutamisel välja selgitama ja dokumenteerima lapse arvamuse ning lisama selle lapsega seotud kohustuslikule juhtumiplaanile, kui eriseadus ei sätesta teisiti.

   Lastekaitsetöötaja ei ole kontrollitud menetluses viitenumbriga 25279771483, 26283462965 ja 23261826544 abivajaduse hindamisel ja lapsele abi osutamisel välja selgitanud ega dokumenteerinud lapse arvamust.

5. **SHS § 9 lõige 2 punkt 1**, mille kohaselt hõlmab abi andmine muu hulgas juhtumiplaani koostamist ja osapoolte üksteisega seotud tegevuste ajakava kooskõlastamist.

   Lastekaitsetöötaja ei ole kontrollitud menetlustes viitenumbritega 25279771483 ja 25282025429 koostanud juhtumiplaani.

6. **SHS § 144 lõige 1 punkt 8**, mille kohaselt kannab KOV sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistrisse sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistri põhimääruses kehtestatud korras andmed lastekaitseseaduse tähenduses abivajava lapse ning abivajava lapse juhtumiga seotud kohtulahendite, toimingute ja menetlustoimingute kohta.

Lastekaitsetöötajad ei ole kontrollitud menetlustes viitenumbritega 23263124280 ja 25282375961 STARi kandnud lapse juhtumiga seotud päringute tulemuste, tehtud toimingute andmeid pöördumiste, kohtulahendite ning muude dokumentide ja menetlustoimingute kohta.

Järelkontrolli ajal on lastekaitsetöötajad menetlustes viitenumbritega 23263124280 ja 25282375961 kandnud abivajava lapse juhtumiga seotud toiminguid STARi.

Arvestades, et Lüganuse Vallavalitsuse lastekaitsetöös on tuvastatud jätkuvalt samad puudused, mis tuvastati 2024. aastal läbi viidud järelevalves ja on kirjeldatud 15.07.2024 järelevalve aktis nr 5.1-3/16564-4, teeb SKA punktides 1.-5. tuvastatud puuduste kõrvaldamiseks ettekirjutuse. Ettekirjutus tehakse eraldi haldusaktiga.

JÄRELEVALVEMENETLUSE KOKKUVÕTE

SKA algatas 27.05.2024 Lüganuse Vallavalitsuses järelevalvemenetluse, mille eesmärgiks oli kontrollida lastekaitsetöö korraldamise vastavust õigusaktidele ning abivajava lapse juhtumiga seotud andmete kandmist sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistrisse (STAR). Samuti kontrolliti Lüganuse Vallavalitsuse korraldatavate sotsiaalteenuste (koduteenus, väljaspool kodu osutatav üldhooldusteenus, tugiisikuteenus, isikliku abistaja teenus, sotsiaaltransporditeenus ja eluruumi tagamise teenus) korraldamist ja kättesaadavuse tagamist. Järelevalve tulemused on kirjeldatud järelevalve 15.07.2024 aktis nr 5.1-3/16564-4.

Akti punktides 2.1.–2.11. kirjeldatud puuduste osas otsustas SKA teha järelkontrolli, järelkontroll Lüganuse Vallavalitsuses oli kavandatud läbi viia 2025. aastal.

SKA algatas Lüganuse Vallavalitsuses järelkontrolli 08.09.2026. Järelkontrolli tegemiseks valiti sotsiaalteenuste ja -teenuste andmeregistrist (STAR) 11 Lüganuse vallas elava pere menetlust viitenumbritega 25276769448, 26286144506, 23263124280, 252783647010, 25279771483, 25282025429, 26283462965, 25281868240, 25282375961, 26285754008 ja 23261826544, mis olid algatatud peale järelevalve akti koostamist 15.07.2024, varem algatatud juhtumi puhul analüüsiti toiminguid alates järelevalve akti kuupäevast. Lüganuse Vallavalitsusel oli võimalus kuni 24.09.2026 lisada STARi juhtumites tehtud toiminguid/dokumente, mis olid STARi kandmata. Menetlusi on analüüsitud 20.10.2026 seisuga STARi kantud andmete põhjal.

Lastekaitse juhtumite menetlemise analüüs on edastatud Lüganuse Vallavalitsusele 06.11.2026 (nr 5.1-3/21314-3, registreeritud dokumendihaldussüsteemis *Delta*).

LasteKS § 17 lõige 1 punktis 3 sätestatud nõuete täitmine

Üheteistkümne pere menetlusest seitsmes ei olnud abivajavast lapsest teada saamisel viivitamatult hinnatud lapse/laste abivajadust ega pakutud meetmeid lapse/laste abistamiseks.

SKA seisukoht: LasteKS § 17 lõike 1 punktis 3 sätestatud nõuded on täitmata.

Teate vastuvõtmisel tuleb saada juhtumist võimalikult kiiresti nii selge ülevaade kui võimalik. Esialgse hindamise eesmärk on saada esmane ülevaade lapse abivajadusest ning kui kiiresti peab sekkuma. Abivajaduse hindamine on oluline mõistmaks, milline abimeede on last ja peret kõige enam toetavam ja riske maandavam.

STAR2 on lisatud võimalus viia läbi lapse abivajaduse eelhindamine. Lapse abivajaduse eelhindamise eesmärk on anda abivajavast lapsest teate saamise järgselt esmane hinnang lapse abivajadusele ja määratleda ära lapse abivajaduse valdkonnad ning kaardistada ära võimalikud esmased sekkumisvõimalused. Abivajaduse eelhindamise tulemusena saab lastekaitsetöötaja teha otsuse juhtumikorralduse algatamise või algatamata jätmise kohta. Antud otsus tugineb abivajavast lapsest saabunud teate sisule, eelhindamise käigus kogutud informatsioonile lapse ja pere kohta ning lapse ja vanemate arvamusele.

LasteKS § 21 lõigetes 1 ja 2 sätestatud nõuete täitmine

Üheteistkümnest menetlusest viies ei ole lastekaitsetöötajad lähtunud menetluses lapse/laste huvidest.

SKA seisukoht: LasteKS § 21 lõikes 1 ja LasteKS § 21 lõike 2 punktides 1 ja 3 sätestatud nõuded on täitmata.

Lapse huvide väljaselgitamise eesmärk on tagada ühiskonnas tervikuna lapse õiguste ja huvidega arvestamine. Tulenevalt lapse suuremast haavatavusest ja täiskasvanutest sõltumisest, ebakindlamast õiguslikust staatusest ning eelduslikult vähematest oskustest ja võimalustest ise oma seisukohti avaldada ja oma õigusi kaitsta, on vajalik, et kõik isikud, kes lapse suhtes otsuseid teevad, pööraksid lapse huvidele erilist tähelepanu kõigi ülejäänud asjaolude kõrval. Seejuures on äärmiselt oluline, et selgitataks piisava hoolikusega välja, milline otsus on konkreetses olukorras lapse huvidele enim vastav.

LasteKS § 21 lõige 2 täpsustab, milliseid toiminguid tuleb lapse huvide väljaselgitamiseks teha, sh koguda otsuse tegemiseks vajalik ja asjakohane teave lapse olukorra kohta. Lapse ja perekonna olukorrast ning riski- ja kaitsefaktoritest arusaamiseks on vajalik selgitada välja kõik konkreetses juhtumis olulised asjaolud. Sellisteks asjaoludeks võivad olla näiteks lapse arengutase ja erivajadused, identiteet, viibimine asendushooldusel, lähedaste ja püsivate inimsuhete olemasolu ning muud lapse olukorda kirjeldavad tegurid. Olulised asjaolud on igal juhtumil erinevad, kuid eesmärk on koguda just konkreetse lapse (või laste) ja kavandatava otsuse seisukohast piisav teave, et kujundada faktidel põhinev ja põhjendatud seisukoht selle kohta, mis vastab lapse parimatele huvidele.

SKA soovitab lisada alati otsuse tegemisel (sh näiteks juhtumimenetluse algatamata jätmisel, teenuse määramisel jne) põhjendus, millele tuginedes on otsus tehtud.

LasteKS § 28 lõigetes 1 ja 2 sätestatud nõuete täitmine

Analüüsitud üheteistkümnest menetluses neljas ei olnud enne meetme rakendamist hinnatud lapse abivajadust.

Seitsmes menetluses ei ole laste abivajadust hinnatud nõuetekohaselt.

SKA seisukoht: LasteKS § 28 lõigetes 1 ja 2 sätestatud nõuded ei ole täidetud.

Abivajaduse hindamise eesmärk on tagada olukord, kus lapsele ei kohaldata juhuslikke ja käepäraseid meetmeid, mis kohaliku omavalitsuse üksusel olemas on, vaid selgitatakse välja lapse tegelik vajadus ning otsitakse sobivaid meetmeid nende vajaduste rahuldamiseks.

Juhtumimenetluse raames on hindamine analüüsiprotsess, mille vältel püütakse mõista juhtumi tähendust ning koondatakse üksikasjad, sündmused ja muud asjaolud loogiliseks tervikuks, et oleks võimalik jõuda sobivate sekkumismeetodite valikuni. Hindamise kavandamisel on oluline lähtuda lapse vajadustest. Hindamise kavandamisel ja hindamisprotsessi selgitamisel lapsele ja perele soovitame lähtuda lapse heaolu kolmnurgast, mis hõlmab endas lapse arenguvajadusi, lapsevanema suutlikkust neid vajadusi täita ning perevõrgustiku ja keskkonnategurite mõju lapsele ja lapsevanema suutlikkusele.

Lapse abivajadust hinnates peab lastekaitsetöötaja andma hinnangu lapse füüsilisele, tervislikule, psühholoogilisele, emotsionaalsele, sotsiaalsele, kognitiivsele, hariduslikule ja majanduslikule seisundile; last kasvatava isiku vanemlikele oskustele. Lastekaitsetöötaja või lapsega töötav isik peab lapse abivajaduse hindamisse kaasama lapse ja last kasvatava isiku või lasteasutuse, kus laps viibib.

Abivajadust hinnatakse juhtumiplaani koostamise käigus. Abivajadust tuleb hinnata koos lapse ja tema perega ning vajadusel kaasatakse teisi spetsialiste. Kui juhtumiplaan jääb kinnitamata, ei ole võimalik seda vanemale edastada. Juhtumiplaani koostamise mõte on saada ülevaade kõigist lapse heaolu kolmnurgaga välja toodud eluvaldkondadest, nendes esinevatest riski- ja

kaitsefaktoritest ning tegevusplaanis kirja panna tegevused riskide maandamiseks. Lapsevanemale on oluline teada, millisena nähakse pere toimetulekut, ootusi ja tegevusi, mida tuleb koos lastekaitsetöötajaga või iseseisvalt teha, et tagada lapse heaolu.

Tegevuskavasse toodud abimeetmed peaksid olema mõtestatud ja eesmärgipärased – meetmete rakendamine peab otseselt aitama kaasa lapse abivajaduse rahuldamisele ja juhtumi lahendamisele. Kui pakutavad abimeetmed ei täida oma eesmärki, ei pruugi need aidata kaasa lapse abivajaduse lahendamisele. Oluline on ka tegevuskava täitmise jälgimine ja tegevuskavasse toodud tegevuste tulemuslikkuse hindamine, sh vahehindamised ja eesmärgid, millest lähtudes saaks hinnata tulemuslikkust.

Oluline on ka ajakohastada info abivajaduse hindamises, et see ei sisaldaks aegunud teavet, mida ei ole võimalik seostada kindla perioodiga.

Sotsiaalkaitseministri 09.02.2016 määruse nr 10 „Juhtumiplaanis sisalduvate andmete loetelu“ § 1 lõike 3 punkti 6 kohaselt peab juhtumiplaan sisaldama tegevuskava hindamise aega ja tulemust. Tegevuskava rakendamisel tuleb viia läbi regulaarsed juhtumiplaani vahehindamised. Vahehindamise käigus hinnatakse rakendatud abimeetmete tulemuslikkust, vaadatakse üle ja täiendatakse uue informatsiooniga abivajaduse hinnangut. Soovituslik on teostada vahehindamist kuue kuu möödudes, kuid keeruliste juhtumite puhul sagedamini.

Vahehindamises hinnatakse püsitatud eesmärkide raames rakendatud abimeetmete tulemuslikkust. Vajadusel on võimalik vahehindamise etapis püstitada uued eesmärgid ning rakendada koheselt täiendavaid toetavaid abimeetmeid, kui seda vahehindamise tulemusena vajalik teha on.

LasteKS § 29 lõikes 3 sätestatud nõude täitmine

Analüüsitud üheteistkümne pere menetlustest viies ei olnud tehtud otsust juhtumikorralduse algatamiseks või algatamata jätmiseks kümne päeva jooksul.

SKA seisukoht: LasteKS § 29 lõikes 3 sätestatud nõue ei ole täidetud.

Abivajajast lapsest teate saamisel peab kohalik omavalitsus hindama esmast olukorda ja kontrollima saadud informatsiooni. Eelhindamise eesmärk on saada esmane ülevaade lapse abivajadusest ning kui kiiresti peab sekkuma. Peale eelhindamist peab tegema otsuse kas juhtumimenetlus algatada või mitte. Nii abivajaduse hindamisel kui tegevuskava planeerimisel ja täitmisel tuleb teha koostööd lapse, pere ja võrgustikuga.

Kui info abivajavast lapsest jõuab kohalikku omavalitsusse, algatatakse lapse kohta lihtmenetlus ning aega on kümme päeva, et langetada otsus, kas lapse abistamiseks piisab mõne konkreetse üksikmeetme rakendamisest (lihtmenetlus) või vajab ta ulatuslikku ning sageli pikemaajalist toetust (juhtumimenetlus).

SKA juhib tähelepanu, et juhtumikorralduse algatamine/mittealgatamine on lastekaitsetöötaja otsus. Konkreetset last või lapsi üldiselt puudutava otsuse otsustusmenetlus peab sisaldama hinnangut selle otsuse võimaliku mõju (positiivse või negatiivse) kohta asjasse puutuvale lapsele või lastele. Otsuses tuleb selgitada, mida on käsitatud lapse parimates huvides olevana, mis kriteeriumitel otsus põhineb ja kuidas on lapse huve kaalutud teiste asjaolude suhtes.

Juhul, kui juhtumit menetletakse lihtmenetlusena, siis uue teabe lisandumisel ja/või uue teate laekumisel tuleb otsustada, kas menetlust on võimalik jätkata lihtmenetlusena või on vajalik algatada juhtumikorraldus.

LasteKS § 29 lõikes 5 sätestatud nõude täitmine

Analüüsitud üheteistkümne pere menetlustest kolmes ei ole abivajava lapse abivajaduse hindamisel ja abi osutamisel dokumenteeritud lapse/laste arvamust ning lisatud seda lapse/lastega seotud kohustuslikule juhtumiplaanile.

SKA seisukoht: LasteKS § 29 lõikes 5 sätestatud nõue ei ole täidetud.

Lastega töötamisel on üks peamisi põhimõtteid lapse arvamuse kuulamine ning kui lastekaitsetöötaja jätab lapse arvamuse kuulamise vahele või tõlgendab seda valesti, on oht teha ekslikke otsuseid. Seetõttu ei saa lapse abivajaduse hindamine, lapse arvamuse väljaselgitamine ja dokumenteerimine olla pinnapealne ega lastega läbiviidavad vestlused põhjalikult eesmärgistamata ja analüüsimata. Veel vähem ei saa neid tegevusi jätta tegemata. Nimetatud nõue tagab parimal võimalikul moel abivajava lapse arvamuse väljaselgitamise kohustuse täitmise ja sellega võimaluse korral arvestamise ning on tihedalt seotud LasteKS § 21 (lapse huvidest lähtumine) rakendamisega.

Lapse arvamuse välja selgitamine peaks olema aktiivne tegevus, kus last intervjueeritakse aktiivselt vastavalt tema vanusele ja arengutasemele. Lapse küsitlemise käsiraamatus on välja toodud erinevaid tehnikaid ja selgitatud, kuidas erineva puudega lapsi on võimalik küsitleda ning seeläbi nende arvamust välja selgitada. Samas on võimalik vaatluse käigus saada aru ka nende laste arvamusest, kes ei oska ennast vanuse või eripära tõttu väljendada. Näiteks saab jälgida lapse käitumist ja näoilmeid vanemaga suhtlemisel ning need tähelepanekud STARis arvamusena fikseerida.

On oluline, et kohalik omavalitsus lapse arvamuse dokumenteeriks (nt protokoll/salvestis). Dokumenteerides ainult lastekaitsetöötaja hinnangu või mõned katked vestlusest, on oht, et oluline teave võib kaotsi minna. Lapsega vestlemisel on oluline jälgida ka lapse reaktsioone küsimustele, näiteks tardumine, ehmumine, ilmne häiritus mõne küsimuse peale jms. Ka neid tähelepanekuid on oluline dokumenteerida koos lapse jutuga. Seadusega ei ole kooskõlas, kui kohalik omavalitsus esitab oma tõlgenduse lapse arvamusest või esitab lapse räägitut valikuliselt.

LasteKS § 29[1] lõikes 1 sätestatud nõuete täitmine

Analüüsitud menetlustest ühes esines vajadus koheselt teavitada Sotsiaalkindlustusametit (Lastemaja) abivajavast lapsest, kuna lapse seksuaalkäitumine ohustas teiste isikute või tema enda heaolu ning lastekaitsetöötaja teavitas Sotsiaalkindlustusametit (Lastemaja).

SKA seisukoht: LasteKS § 29[1] lõikes 1 sätestatud nõue on täidetud.

SHS § 9 lõikes 1 ja LasteKS § 29 lõikes 4 sätestatud nõuete täitmine

Analüüsitud neljas juhtumikorralduses, kus laps/pere vajas toimetuleku parandamiseks pikaajalist ja mitmekülgset abi, oli rakendatud juhtumikorralduse põhimõtteid.

Juhtumimenetluses viitenumbriga 25279771483 oli täidetud eelhindamise väljad, kuid ei nähtu, et lastekaitsetöötaja oleks sisuliselt hinnanud lapse heaolu valdkondi. Enamus valdkondade osas on hinnangu asemel märgitud „ei tea“, mistõttu ei ole võimalik tuvastada, kuidas on kujundatud seisukoht lapse abivajaduse kohta. Sisulist laste abivajaduse hindamist ja tegevuskava koostamist menetluses viitenumbriga 25282025429 ei ole alustatud. Sisulist juhtumikorralduslikku tööd menetluse kannetest ei ilmne.

Lihtmenetlustes viitenumbritega 26283462965, 25281868240, 25282375961, 26285754008 ja 23261826544 ei ole hinnatud laste abivajadust. Asjaolu, et juhtumeid on menetletud lihtmenetluses, ei vabasta see kohaliku omavalitsuse üksust kohustusest hinnata viivitamata lapse/laste abivajadust. Kuna laste abivajaduse hindamist ei ole dokumenteeritud, ei ole võimalik tuvastada, mille alusel on tehtud otsus juhtumikorralduse algatamata jätmise kohta.

SKA seisukoht: SHS § 9 lõikes 1 ja LasteKS § 29 lõikes 4 sätestatud nõuete täitmist ei saa hinnata.

Kohaliku omavalitsuse üksusel tuleb tähelepanu pöörata sellele, et sotsiaalhoolekande seaduse § 9 lõike 1 kohaselt kasutatakse juhtumikorralduse põhimõtet olukorras, kus isik vajab pikaajalist ja mitmekülgset abi ning abi osutamiseks on vajalik erinevate osapoolte tegevuse

koordineerimine. Lastekaitsetöös eeldab see lapse olukorra terviklikku hindamist ning valmisolekut märgata juhtumeid, kus lapse või pere vajadused ületavad ühe meetme ja/või ühe asutuse pädevuse piire. Juhtumikorralduse rakendamise eesmärk on tagada lapsele järjepidev, vajadustele vastav ja erinevate osapoolte tegevust ühendav abi.
Juhtumikorralduse algatamata jätmist peab olema võimalik põhjendada lapse tegelikust olukorrast ja abivajaduse hindamise tulemustest lähtuvalt.

TÄHELEPANEKUD/ETTEPANEKUD/SOOVITUSED

SKA juhib tähelepanu:

1. Järelkontrollis nähtus, et kuigi lastekaitsetöötaja professionaalsest hinnangust ja juhtumi eripäradest tulenevalt võivad juhtumite lahendamisel olla erinevad rõhuasetused, peavad lapse abivajaduse hindamise, juhtumikorralduse rakendamise ning otsuste põhjendamise põhimõtted peavad olema kohaliku omavalitsuse üksuses ühetaoliselt mõistetud ja rakendatud. Sarnaste asjaoludega juhtumite erinev käsitlemine võib kaasa tuua ebavõrdse lähenemise laste õiguste kaitsele ning mõjutada abi ühetaolist kättesaadavust.

2. Järelevalves tuvastatu näitab, et suurenenud abivajadusega laste heaolu, õiguste ja turvatunde tagamine on enamikus kontrollitud menetlustes puudulik.

Ilmnes, et juhtumikorraldusi ei algatata ja laste abivajadust ei hinnata. Selle tulemusena võib jääda välja selgitamata lapse ja pere tegelik abivajadus ning vanemale edastamata teave asjaolude kohta, mis vajavad lapse heaolu tagamiseks muutmist või täiendavat tuge. Seetõttu võib laps/lapsed jääda vajalikust abist ilma ning juhtumitöö ei ole süsteemne ega järjepidev.

3. LasteKS § 17 lõike 1 punkti 3 kohaselt peab kohalik omavalitsus abivajavast lapsest teada saamisel viivitamata lapse abivajadust hindama ja lapse abistamiseks meetmeid pakkuma. Samas LasteKS § 28 lõige 1 kohustab enne abivajavale lapsele sobiva meetme kohaldamist hindama lapse abivajadust ning LasteKS § 29 lõige 4 lubab juhtumikorralduse jätta algatamata ainult juhul, kui lapse abivajadus on võimalik rahuldada ühekordse meetmega.

Kui abivajava lapse abivajadus ei saa rahuldatud ühekordse meetmega, on kohalik omavalitsus kohustatud algatama juhtumimenetluse, hindama lapse abivajaduse (lähtudes LasteKS § 28 lõike 2 sätestatud nõuetest) ja koostama abimeetmete rakendamise tegevuskava.

Juhtumiplaani koostamisel tuleb muu hulgas järgida SHS § 9 lõikes 2, sotsiaalkaitseministri 09.02.2016 määruse nr 10 „Juhtumiplaanis sisalduvate andmete loetelu“ § 1 lõikes 3, LasteKS § 21 lõike 2 punktides 1 ja 3 ning LasteKS § 29 lõikes 5 sätestatud nõudeid. Lisaks on vajalik hinnata teenuse tulemuslikkust.

4. STARi täitmise kohustus tuleneb SHS § 144 lõikest 1 (punktid 8–10) ning STARi põhimäärusest tulenevalt tuleb andmed STARi kanda viie tööpäeva jooksul (sotsiaalteenuste ja -toetuste andmeregistri põhimääruse § 15 lõige 2).

Lapse juhtumit kajastava teabe kogumine STARi lähtub lapse parimast huvist, nii on kogu oluline teave säilitatud ühes kohas, mis lihtsustab vajadusel juhtumi üleandmist teisele lastekaitsetöötajale ning olukordades, kus SKAl on vajalik otsustada lapse perest eraldamine aegkriitiliselt ning pääseda ligi last puudutavale olulisele teabele.

5. Järelkontrollis tuvastati probleemina, et mõnes menetluses ei ole kõigi lastega kohtutud ja lapse/laste arvamust menetluse ja/või juhtumiplaani koostades välja ei selgitata. Ei hinnata lapse abivajadust või ei hinnata seda nõuetekohaselt. Ei koostata tegevuskava või ei ole seal tegevusi kõigi riskitegurite maandamiseks.

Lapse ja perekonna olukorrast ning esinevatest riski ja kaitsefaktoritest arusaamiseks, on vaja välja selgitada kõik asjaolud. Lapse olukorra ja isikuga seonduvateks asjaoludeks, millest võib oleneda, kuidas kavandatav otsus last mõjutab, võivad olla näiteks lapse arengutase, identiteet, viibimine asendushooldusel, lähedaste ja püsivate inimsuhete olemasolu või muud asjaolud.

Millised asjaolud on olulised, on iga juhtumi puhul erinevad. LasteKS § 21 sätte olulisus seisneb selles, et kogutaks vajalik informatsioon just konkreetse lapse või konkreetsete laste kohta ning just konkreetse kavandatava otsuse kohta, et selle informatsiooni põhjal oleks võimalik võtta võimalikult informeeritud, faktidel põhinev, põhjendatud seisukoht, et mis on lapse parim huvi just seoses kavandatava otsusega.

Lapse arvamus on oluline välja selgitada ja dokumenteerida mistahes last mõjutava otsuse tegemisel. Vestlus on soovitatav läbi viia lapsele tuttavas ja turvalises keskkonnas, arvestada tuleb lapse vanust ja arengutaset. Seejuures on tähtis, et laps tunneb seeläbi toetust ning lastekaitsetöötaja kohtub lapse ja perega, mitte ei vestle üksnes telefoni teel. Oluline on välja selgitada lapse huvid arvesse võttes kõiki lapse olukorraga seonduvaid asjaolusid ning neid kogumis hinnates kujundada põhjendatud seisukoht, lähtudes lapse huvist kui esmatähtsast kaalutlusest. Kui tehakse otsus, mis erineb lapse arvamusest, tuleb selgitada lapsele tema arvamusega arvestamata jätmise põhjuseid.

6. Lastekaitsetöötaja peab regulaarselt dokumenteerima ka asendushooldusteenusel viibiva lapse arvamust, et lapse arvamus oleks järjepidevalt arvesse võetud otsustes ja kajastuma eesmärkide ja nende saavutamiseks vajalike tegevustena juhtumiplaanis. Kokkulepped peavad olema üheselt mõistetavad kõigile osapooltele ning lapse vajaduste ja heaolu muutused peavad olema ajas jälgitavad ja tõendatavad.

Lapse arvamuse väljaselgitamine on keskne, sest ainult lapsega vesteldes saab mõista, millisena ta ennast näeb – tema minapilti ja enesehinnangut – ning selle põhjal kirjeldada lapse identiteeti ja tegelikke vajadusi. See ei ole üksnes hea praktika, vaid kohustus. Lapse eestkoste ja hoolekande korraldamise ülesannete täitmiseks on vajalik lapsega kohtuda ja temaga suhelda. Lapse perioodiline külastamise juures on oluline tagada lapse õigus osaleda teda puudutavate otsuste tegemises ja ülevaatamises, lapse kaasamine, tema arvamuse ärakuulamine ja sellega arvestamine vastavalt lapse vanusele ja küpsusele, milleks on vajalik eestkostja isiklik kontakt lapsega.

Lapse arvamuse väljaselgitamine peab olema mitte lihtsalt vormiline, vaid sisuline ja lapsel oleks võimalus avaldada oma arvamust privaatselt. Lapse arvamuse väljaselgitamist ei saa asendada vanemate või kolmandate isikute, nt perevanemate või juhataja vahendusel saadud info.

Vaid lapse endaga vahetult suheldes ja tema elutingimustega kohapeal tutvudes on võimalik hinnata lapse hea- ja rahulolu, suhteid kasvatajate ja teiste lastega piisava põhjalikkusega, veenduda, et asenduskodu täidab teenusele esitatavaid nõudeid (nt et peres ei ela üle kuue lapse), suhelda last ümbritseva võrgustiku teiste liikmetega (nt kooli, arsti, tugipere jt-ga) ning teha last puudutavaid otsuseid informeeritult ja lapse huvidest lähtuvalt. Samuti ei saa alahinnata lapse ja tema seadusliku esindaja vahelise usaldusliku suhte loomise vajalikkust ja isikliku kontakti rolli sellise suhte loomisel.

Samuti on oluline selgitada lapsele, mida lastekaitsetöötaja lapse heaks teeb ja miks ning millist abi ja tuge võib laps lastekaitsetöötajalt saada.

Ka peaks juhtumiplaanis kajastuma see, kuidas on laps osalenud tema arengut puudutavate otsuste tegemisel.

Vestluse ja lapse arvamuse dokumenteerimine tagab, et lapse mõtted ja kokkulepped ei lähe kaotsi, toetab järjepidevust, võimaldab õigel ajal märgata nii edusamme kui ka varaseid murekohti ning tõendab läbipaistvalt, et eestkostetavaga hoitakse sisulist ja regulaarset kontakti.

Regulaarsed külastused võimaldavad lastekaitsetöötajal näha lapse tegelikke elutingimusi, arengut ja toimetulekut, mitte tugineda ainult dokumentidele või aruannetele; hinnata lapse ja asutuse töötajate vahelisi suhteid; ennetada hooletusse jätmist või väärkohtlemist ning otsustada, kas senine asendushoolduse vorm on lapsele sobiv või tuleks teha muudatusi. Kaks korda aastas külastamise miinimumnõue on mõeldud tagama, et lastekaitsetöötaja kontakt lapsega ei katkeks ja tema olukorda hinnataks järjepidevalt.

7. Mitmes menetluses oli abivajadus hinnatud ja kahes hinnati järelkontrolli ajal, kuid abivajaduse hinnangut ei ole kinnitatud. Juhul, kui juhtumikorralduses on lastekaitsetöötaja lapse abivajadust hinnanud, kuid ei ole seda kinnitanud, võib see jätta mulje, et tegu on tehnilise veaga, kuid probleem selle taga on siiski sisuline. Abivajadust hinnatakse juhtumiplaani ja tegevuskava koostamise käigus. Abivajadust tuleb hinnata koos lapse ja tema perega ning vajadusel kaasatakse teisi spetsialiste. Kui juhtumiplaan jääb kinnitamata, ei ole võimalik seda vanemale edastada. Juhtumiplaani koostamise mõte on saada ülevaade kõigist lapse heaolu kolmnurgaga välja toodud eluvaldkondadest, nendes esinevatest riski- ja kaitsefaktoritest ning tegevusplaanis kirja panna tegevused riskide maandamiseks. Lapsevanemale on oluline teada, millisena nähakse pere toimetulekut, ootusi ja tegevusi, mida tuleb koos lastekaitsetöötajaga või iseseisvalt teha, et tagada lapse heaolu. Lapse juhtumit kajastava teabe kogumine STARi lähtub samuti lapse parimast huvist ega ole lihtsalt tehniline bürokraatia. STARi funktsionaalsus võimaldab kasutada seda kui tavapärast pabertoimikut digitaliseeritud kujul. Nii on kogu oluline teave säilitatud ühes kohas, mis lihtsustab vajadusel juhtumi üleandmist teisele lastekaitsetöötajale, ligipääsu teabele kohalike omavalitsuste piiriülese koostöö puhul ning olukordades, kus Sotsiaalkindlustusametil on vajalik otsustada lapse perest eraldamine aegkriitiliselt ning pääseda ligi last puudutavale olulisele teabele.

8. Abivajaduse hindamisel on vajalik anda hinnang lapsevanemlikele oskustele. Hindamisel on oluline jälgida, et ei antaks hinnang vaid lapsevanema erivajadusele, vaid sellega kaasneb analüüs kuidas erivajadus või muu asjaolu (nt alkoholi kuritarvitamine, vähesed vanemlikud oskused) mõjutab võimekust last kasvatada, tagada lapse heaolust lähtuv elukorraldus.

LasteKS § 29 lõike 1 kohaselt tuleb abivajavale lapsele tema heaolu toetavat meedet kohaldada viisil, mis parandab lapse ja last kasvatava isiku vahelisi suhteid. Mõistagi vastutavad eeskätt vanemad lapse heaolu tagamise ja last puudutavate kokkulepete sõlmimise eest ja kohaliku omavalitsuse võimalused vanemaid mõjutada on piiratud. Kui aga vanemad ei ole pikema aja jooksul suutnud omavahel koostööd teha ja see kahjustab last, on oluline, et kohalik omavalitsus kasutaks lapse õiguste kaitseks kõiki seadusega ettenähtud meetmeid.

9. LasteKSi kohaselt on juhtumikorraldajaks lastekaitsetöötaja, kuid ta ei pea suutma üksi vajalikke tegevusi planeerida ja nende mõju hinnata. Lastekaitsetöötaja peaks tegema tihedat koostööd võrgustikuliikmetega, kellel on vajalikku infot ja kellega koostöös saaks koostada tegevuskava ja jälgida selle täitmist ning soovitud eesmärkideni jõudmist. Kui juhtumimenetluse protsess ei taga süsteemset hindamist ja abistamist, võib see viia lapse ja pere abivajadusele mittevastava abi pakkumiseni.

10. Kui kohaliku omavalitsuse üksuses ei ole lastekaitsetöötajatele loodud töökorraldust, mis võimaldab lastekaitsetöötajal täita ja järgida kõiki seaduses sätestatud nõudeid (nt lastekaitsejuhtumi menetlemist ja selle raames tehtavaid (menetlus)toiminguid, teatud last puudutavate otsuste tegemist ning kohaliku omavalitsuse üksuse ja selle ametnike kohustusi lapse abistamisel), siis ei ole kohaliku omavalitsuse üksuses ka loodud nõuetekohaseid tingimusi lastekaitsetöö tegemiseks ning kohaliku omavalitsuse üksuse tegevus ei vasta LasteKS § 17 nõuetele. Kohalike omavalitsuse üksustel on üsna lai otsustusvabadus, kuidas lastekaitsetööd oma haldusterritooriumil korraldada. Samal ajal piiravad otsustusõigust lastekaitsealaste ülesannete täitmisel mitmed LasteKSis ja SHSis kehtestatud nõuded ja kohustused, mida kohaliku omavalitsuse üksus ja/või lastekaitsetööd tegev ametnik peavad järgima.

Juhtumite analüüsimisel selgus, et lastekaitsetöötajad ei ole täitnud kõiki seaduses ettenähtud nõudeid, hinnatud ei ole nende abivajadust ega pakutud meetmeid kõigi riskitegurite maandamiseks. Kui ei ole eraldatud piisavalt ressurssi ja vahendeid, ega suunata abivajavaid lapsi vajalikele teenustele, mis parandasid nende heaolu, turvalisust, vaimset tasakaalu, ei olegi võimalik omavalitsuses teha nõuetekohast lastekaitsetööd.

SKA soovitab:

- Analüüsida lastekaitsetöötajate halduspraktikat juhtumite lahendamisel ning vajadusel viia läbi kovisioone halduspraktika ühtlustamiseks.

- Taotleda keerulisemate juhtumite lahendamiseks SKA laste heaolu osakonnalt nõustamist, et saada abi lapse abivajaduse hindamisel, leida lapse olukorra leevendamiseks lapsele ja tema perele sobivaid teenuseid ning valida lapse abivajaduse ärahoidmiseks või süvenemiseks tõhusaid meetmeid. Soovitame juhtumipõhist nõustamist taotleda lastekaitsetöötajate vahetumisel ka uutel lastekaitsetöötajatel, et saada tuge esmaste juhtumite lahendamisel.

- Läbida spetsialistidele suunatud e-kursusi: „Abivajava lapse märkamine ja abistamine“ ja „Lastekaitsetöö põhialused“ Digiriigi Akadeemias, mis õpetab tundma lapse õigusi, märkama abivajavaid lapsi ning kasutama erinevaid tööriistu nende toetamiseks. Kursused on iseseisvalt läbitavad.

(allkirjastatud digitaalselt)
Merlin Veinberg
üldkomponentide omanik